

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕЛІГІЙНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ШКОЛАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Наталія Мороз, пошукач кафедри менеджменту освіти
Південноукраїнського регіонального інституту освіти
післядипломної освіти педагогічних кадрів
м. Херсон

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕЛІГІЙНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ШКОЛАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У статті висвітлюються питання організації релігійного виховання учнів у школах Великої Британії. Основну увагу зосереджено на законодавчих вимогах до цього процесу, ключових позиціях, на яких він базується тощо.

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства особливої гостроти і актуальності набувають проблеми формування особистості, які значною мірою можна і необхідно розв'язувати в умовах загальноосвітніх навчальних закладів. Однак останні у багатьох випадках спрямовують свої зусилля у першу чергу на засвоєння учнями певного фонду знань, прищеплення їм умінь і навичок, визначених програмами навчальних дисциплін, а виховній роботі приділяють дещо менше уваги. Разом із тим у світовій освітній практиці накопичено цікавий досвід, вивчення та запровадження якого сприятиме розв'язанню означеної проблеми.

Аналіз останніх публікацій. Питанню формування особистості присвячено значну кількість публікацій, серед яких гідне місце посідають наукові роботи, що висвітлюють сучасні тенденції виховання в різних країнах світу (О. Алексеева, А. Барбарига, О. Джуринський, О. Локшина, А. Сбруева, І. Старцев та ін.). У багатьох із них підкреслено, що останнім часом у країнах Європи одним з основних напрямів виховної роботи є релігійне виховання. Зокрема, про це йдеться в статтях З. Таратайцева "Релігійне виховання в освіті європейських країн" (Шлях освіти, 2001, №2), "Релігійне виховання в умовах демократизації освіти в країнах Європи" (Педагогіка толерантності, 2001, №2) та ін.

Метою статті є висвітлення питань організації релігійного виховання учнів у школах Великої Британії.

Виклад основного матеріалу. Велика Британія – одна з найрозвиненіших країн світу, до рівня якої намагаються дотягнутися багато інших держав. Британці завжди славилися своєю вихованістю та освіченістю, а прикладом для хлопців тією чи іншою мірою був і є – англійський джентльмен, адже він поєднує у своїй особі розум, галантність, елегантність та вихованість.

Освітня Великої Британії в усі часи приділяла велику увагу релігійному вихованню та освіті.

Вони вважають, що релігія є істотним важелем розв'язання будь-яких суперечностей як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях, а звертання до релігійних цінностей сприяє формуванню у молодого покоління духовно-моральних ідеалів.

На початку свого становлення релігійне виховання у країні було суто християнським, а тому Акт про освіту Великої Британії від 1944 року пов'язував освіту саме із християнськими цінностями. Більш того, стаття 25 даного Акту вказувала на необхідність здійснення релігійного виховання в усіх школах (як церковних, так і державних) [8].

Через деякий час, з огляду на те, що у Великій Британії дуже великого значення надається правам людини (всі люди рівні і мають рівні права незалежно від статі, віку, кольору шкіри, орієнтації, походження та релігійних уподобань), а також на те, що в країні з'явилася значна кількість іммігрантів, виникла потреба урізноманітнити релігійне виховання. Як наслідок, поряд із християнством, дітей почали ознайомлювати з ісламом, іудаїзмом, індуїзмом, буддизмом та іншими релігійними напрямками, яких нараховується досить багато (за статистичними даними 2001 року таких напрямів було близько 170) [7].

Окрім того, відповідно до вимог розділу 6 Акту про освіту Великої Британії від 1944 року всі учні мають бути присутніми на спільному богослужінні. Однак дітей, які не є християнами, не можна примушувати відвідувати ці богослужіння, а тому для бажаючих організують безкоштовне відвідування альтернативних (не християнських) богослужінь. Учні можуть звільнитися від участі в будь-яких колективних богослужіннях, якщо їхні батьки не дають на це згоди. Батьки також мають право звільнити своїх дітей від уроків релігії та всіх позаурочних заходів, пов'язаних з нею [8].

Варто додати, що увага до релігійного

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕЛІГІЙНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ШКОЛАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

виховання не є випадковою, адже наприкінці ХХ століття близько 3/4 населення Британії вірило у Бога, а 1/3 – в життя після смерті, існування раю, пекла тощо [2]. На початку ХХІ століття увага до релігійних процесів у країні стала ще більшою. У цей період проведено багато досліджень та опитувань з даної проблематики. Одне з останніх опитувань було проведене наприкінці 2006 року глобальним дослідницьким центром ІСМ (член Британської Ради Опитувань). У ньому взяли участь 1006 дорослих віком від 18 років, які мешкають у різних регіонах країни. Отримані в ході дослідження результати доводять, що на сучасному етапі релігія не має значення для більшості людей (63% британців не вважають себе релігійними людьми). Разом із тим 17% респондентів відповіли, що релігія була одним з найсуттєвіших факторів їхнього життя; 33% британців вважають, що “релігія важлива”; 33% – думають, що вони є релігійними людьми [6].

У зв'язку з підвищенням уваги до релігійного виховання наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття в навчальних закладах інспекцією OfSTED проведено велику кількість досліджень, пов'язаних з релігійною освітою та релігійним вихованням. Результати довели, що рівень та якість релігійного виховання з кожним роком підвищуються. Так, за період 1995/96 – 99/2000 навчальних років рівень релігійного виховання підвищився на 25%, а за період 2000/01 – 2003/04 – більш ніж на 50% [4; 5]. Тобто за останні роки досягнуто значних успіхів, але в цілому якість релігійного виховання ще не на достатньо високому рівні.

У той самий час трагічні події, які нещодавно сталися в світі, підвищують значення релігійного виховання. На школи Великої Британії тепер покладають нові обов'язки – об'єднання суспільства, а завданням релігійного виховання має стати ознайомлення дітей та молоді з різними релігіями, з проблемами ідентичності й різноманітності людства, значенням релігії в сучасному світі тощо. Донедавна ці поняття та ідеї були досить загальними, а релігійне виховання мало стосувалося повсякденного життя.

На важливості ознайомлення дітей та молоді з проблемами ідентичності й різноманітності наголошено у звіті DfES 2007 року “Огляд різноманіття та учбового плану громадянства” (“Diversity and citizenship curriculum review”), у передмові до якого сказано, що обов'язком кожної школи є донесення до кожного учня таких публікацій: “Як ми живемо разом”, “Маючи справу з відмінностями”, якими б суперечними та важкими вони б не здавались [1].

У звіті DfES указано на важливе значення релігії у розпізнанні ідентичності, а також на важливості релігійного виховання в закладах освіти, де разом навчаються представники різних націй, релігійних уподобань тощо. Тут наголошено, що релігійне виховання має певний потенціал, для того щоб підготувати всіх британців до спільного життя. Зокрема, про це йдеться у розділі “Перегляд ідентичності та різноманітності: жити разом у Великій Британії” (“Identity and Diversity: Living Together in the UK”).

Соціальні зміни, відображені у звіті “Огляд різноманіття та навчального плану громадянства”, розширюють можливості для релігійного виховання. Так, десять років тому під час бесіди з учнями про іслам їм повідомляли лише деяку інформацію з цього питання, а тому діти знали не багато. Сьогодні проблема не в недостатній поінформованості учнів, а в сукупності уявлень, які вони отримують з великої кількості джерел (телебачення, газети, журнали, друзі та ін.) та приносять до школи. Більшість сучасних учнів мають новий погляд на важливість релігійного виховання. Вони вважають, що це допоможе їм зрозуміти релігійне різноманіття та сформувати повагу й толерантність до інших людей. Тим не менше, на жаль, деякі батьки звільняють своїх дітей від відвідувань храмів та релігійних місць або від вивчення релігій [1], [3].

У Великій Британії існують законодавчі вимоги до релігійної освіти та виховання. Так, кожна державна школа повинна забезпечувати релігійну освіту та виховання тим учням, чії батьки від неї не відмовилися. Це стосується як релігійно-орієнтованих шкіл, так і шкіл, що не належать до якоїсь деномінації. Релігійна освіта і виховання складають частину навчальної програми державних шкіл. Усі учні школи беруть участь у щоденному колективному богослужінні. Воно повинно цілком або в основному мати загальнохристиянський, але в жодному разі не вузькопрофільний характер. Богослужіння у школі вважається загальнохристиянськими, якщо воно відбиває загальні традиційні християнські уявлення. Учитель має право відмовитись від викладання релігії або участі у шкільних богослужіннях. Батьки мають право відмовитися від уроків релігійної освіти або участі своїх дітей у шкільних богослужіннях.

Схвалена місцевим управлінням освіти програма релігійного виховання та освіти повинна виходити з того, що основною релігією у країні є християнство. Програма зобов'язана бути позаденомінаційною, тобто не повинна надавати перевагу якійсь християнській конфесії. Вона

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕЛІГІЙНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ШКОЛАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

може включати предмети, що характеризують окремі релігійні вчення, але не повинна ставити будь-яку християнську конфесію над іншими.

У школах, що належать до певної деномінації, релігійне виховання та освіта повинні бути погодженими з програмою, схваленою місцевим управлінням освіти. Це стосується й деяких церковних шкіл, але в багатьох із них відповідальність за програму релігійного виховання та освіти покладають на керівництво школи. У такому випадку керівництво школи повинно бути впевнене, що програма релігійного виховання та освіти відповідає статуту їхнього закладу. Для англіканської або католицької школи програма зазвичай затверджується англіканським або римо-католицьким дієцезійним керівництвом.

Схвалена місцевим управлінням освіти, програма релігійного виховання та освіти повинна так чи інакше відбивати вчення і практику інших основних релігійних течій, представлених у країні. Вона приймається на нараді представників: християнських конфесій та інших релігій, присутніх у даному регіоні; англіканської церкви (згідно із законодавством – головної християнської деномінації); професійних спілок учителів; місцевого управління освіти [10, 42 – 43].

Як уже зазначалося, законодавство приписує, щоб державна школа забезпечувала не тільки релігійне виховання і освіту, а й спільне шкільне богослужіння. Основні вимоги закону в цьому плані для шкіл, що не належать до певної деномінації, зводяться до наступного:

- всі учні повинні брати участь у щоденному шкільному богослужінні;

- богослужіння повинні бути цілком або головним чином загальнохристиянськими, а не якоїсь окремої християнської конфесії. Це означає, що вони мають відбивати спільну для християнських традицій віру;

- не обов'язково, щоб кожне богослужіння мало загальнохристиянський характер, але необхідно, щоб у будь-який період навчання у школі такими була більшість богослужінь;

- богослужіння повинні бути зрозумілі дітям, відповідати соціально-релігійним уявленням їхніх сімей, їхньому віку і здібностям;

- батьки можуть відмовитися від участі своїх дітей у шкільному богослужінні;

- учителі можуть не брати участі в богослужінні;

- директор школи може звернутися до радників місцевого управління освіти з проханням дозволити провести нехристиянське богослужіння для деяких або для всіх учнів школи;

- якщо батьки іншого віросповідання хочуть проводити для деяких груп дітей окремі богослужіння, то передбачається, що школа буде їм допомагати, при цьому за законом вона не зобов'язана фінансувати подібні богослужіння;

- для багатьох релігійно-орієнтованих шкіл відповідальність за характер і зміст шкільних богослужінь лежить на керівництві школи. Керівництво державних шкіл має бути впевнене, що богослужіння здійснюються у цілковитій відповідності зі статутом школи [10, 43 – 44].

Організація релігійного виховання у Великій Британії фокусується на таких чотирьох ключових позиціях:

- релігійне виховання не може ігнорувати різноманітність, яка існує в середині кожної окремої релігії, розповідаючи про неї як про монолітний набір вірувань та практики. Кожна релігійна традиція охоплює різноманітність і людей, і груп, серед яких інтерпретує їх віру зовсім іншими шляхами;

- релігійне виховання не може ігнорувати суперечності, що існують у межах кожної релігії. Не треба привчати дітей до думки про релігію, як про "гарну річ". Релігія складна, а її вплив неоднозначний. Діти знають про це, а тому їм необхідно надати можливість досліджувати проблему відкрито;

- релігійне виховання не може ігнорувати соціальну дійсність релігії. Більшість проблем у виховному та навчальному плані для учнів середніх шкіл раніше знаходилися в етичній або філософській площинах, таких, як аргументи про існування Бога або дебати про релігійну перспективу, про медичну етику або навколишнє середовище. Було незвичним знайти питання про значення релігії в суспільстві, про зміни зразків релігії в певній місцевості, або про зростання та зменшення релігійної практики. Саме ці питання тепер повинні стати предметом дослідження;

- релігійне виховання не може ігнорувати роль релігії у створенні суспільства та у навчанні. Вони ніколи не були далекими від релігійного виховання та навчання, а сьогодні, в умовах змін, що відбуваються в суспільстві, релігійне виховання та освіта потребують невідкладного поновлення. Усі діти мають свою думку, почуття, переконання та стереотипи. З огляду на це треба розвивати у них повагу до інших. У той самий час слід надавати учням можливість ставити запитання, критикувати та оцінювати різні точки зору. Діти повинні розуміти наскільки потужна та значима релігія в житті людини. Релігійне виховання має пов'язувати дитячі почуття та емоції, так само, як і їх інтелект [3, 40 – 41].

